Veiligheid van sportinventaris voor onderwijsgebruik

De veiligheid van sportinventaris is een verantwoordelijkheid die gedeeld wordt door verschillende partijen. Als vakleerkracht lichamelijke opvoeding heb je dagelijks te maken met de praktische aspecten van deze verantwoordelijkheid. Dit artikel biedt inzicht in de verantwoordelijkheden, technische eisen en praktische implicaties rondom de veiligheid van sportinventaris. Met als doel om de fysieke veiligheid van lesgever en leerling optimaal te borgen. | Erik Spiegelenberg

Waarom regelmatige inspectie noodzakelijk is

Sportinventaris in de onderwijsomgeving wordt intensief gebruikt door leerlingen van verschillende leeftijden en vaardigheidsniveau 's. Deze intensieve belasting, mogelijk creatief gebruik van de toestellen gecombineerd met de normale slijtage van materialen, maakt regelmatige inspectie noodzakelijk voor het waarborgen van de veiligheid.

De juridische basis voor deze verplichting ligt in de algemene zorgplicht die volgt uit artikel 6:162 van het Burgerlijk Wetboek. Voor scholen geldt daarnaast de Arbowet, aangezien zowel personeel als leerlingen beschermd moeten worden tegen veiligheidsrisico's. De eigenaar van de sportaccommodatie draagt de primaire verantwoordelijkheid voor de veiligheid van het gebouw en de inventaris, conform Artikel 1a, lid 1 van de Woningwet.

Regelmatige inspectie voorkomt niet alleen ongevallen, maar beschermt ook tegen aansprakelijkheidsclaims. Een gedocumenteerd inspectiebeleid toont aan dat er proactief wordt gehandeld om risico's te beheersen. Bovendien helpt inspectie bij het optimaliseren van de levensduur van de sportinventaris; door tijdige signalering van onderhoudsbehoefte wordt verergering van defecten voorkomen.

Inspectie en onderhoud kan onderdeel uitmaken van de jaarlijkse RI&E (Risico Inventarisatie en Evaluatie). De RI&E is een verplichte inventarisatie van de gevaren en risico's op de werkvloer. Het beschrijft de risico's op het gebied van gezondheid en veiligheid van de werknemers (en leerlingen). Door de arbeidsrisico's te inventariseren krijgt een werkgever snel inzicht in de situatie en kunnen maatregelen genomen worden om die risico's aan te pakken.

De reikwijdte van een inspectie: een momentopname

Een inspectie van sportinventaris is altijd een momentopname. De inspecteur controleert tijdens de inspectie de staat van de toestellen en apparatuur. Dit betekent dat een toestel dat vandaag goedgekeurd wordt, morgen door intensief gebruik of een incident alsnog onveilig kan worden. Dit betekent dat tussen inspectierondes doorlopend alertheid vereist is van gebruikers, lesgevers en beheerders.

Apenkooi leidt vaak tot creatieve opstellingen

Een inspectie betreft een systematische controle van de staat, functionaliteit en veiligheid van de toestellen: de constructie van het toestel, de bevestigingen, de afwerking, mogelijke slijtage en de stabiliteit. De inspecteur controleert of alle onderdelen nog stevig vastzitten en of er geen beschadigingen zijn die de veiligheid in gevaar brengen. De bevindingen worden vastgelegd in een rapportage waarop de staat van de toestellen inzichtelijk is gemaakt.

De frequentie van inspecties hangt af van verschillende factoren: de intensiteit van het gebruik, het type materiaal, de leeftijd van de inventaris en de fabrikantaanbevelingen. Voor onderwijsinstellingen geldt gemiddeld een jaarlijkse inspectiefrequentie, bij zeer intensief dag- en avondgebruik tweemaal per jaar, aangevuld met dagelijkse visuele controles door de gebruikers.

Gebruikers mogen er normaliter van uitgaan dat de sportinventaris in orde is bij goed beheer en eigenaarschap van de sportaccommodatie. Ondanks alle goede zorg en beheer van eigenaar en de intentie om de inventaris veilig te houden, kunnen er altijd defecten ontstaan. Het is dan aan degene die dat constateert om dit door te geven aan de verantwoordelijke voor onderhoud. Zolang die er niets meedoet, kan tijdelijk sprake zijn van een onveilige situatie. Het is dus altijd verstandig om als docent goed te blijven opletten.

Als vakleerkracht heb je niet altijd inzicht in de rapportage naar aanleiding van een inspectie, omdat de accommodatie waarin je lesgeeft eigendom is van de gemeente of een exploitant. Geef bij

Normen sluiten niet altijd aan op trends

de werkgever aan dat het noodzakelijk is om inzicht te hebben in de geconstateerde gebreken zodat je daar, bij de inzet van toestellen, rekening mee kunt houden. Maar ook om advies te geven over welke van de geconstateerde gebreken prioriteit hebben bij reparatie en/of vervanging. Vraag daarom altijd (via de school) om inzicht te krijgen in de rapportage en de inhoud (en planning) van de opvolging.

Gehanteerde normen

De NEN-EN 913:2018+A1:2021 vormt de basisnorm voor turntoestellen en bevat algemene veiligheidseisen en beproevingsmethoden. Deze norm wordt aangevuld door specifieke toestelnormen zoals bijvoorbeeld NEN-EN 12655:1998 voor ringentoestellen. Een norm dient als richtlijn die fabrikanten, gebruikers en inspecteurs kunnen gebruiken om veiligheid, kwaliteit en uniformiteit te waarborgen. Een norm kent geen wettelijke plicht, tenzij een wet of regel verwijst naar die norm als vereiste. Wanneer een product of installatie voldoet aan de norm, kan dat wel een sterke indicatie zijn dat voldaan wordt aan de algemene wettelijke veiligheidseisen.

Actualiteit van normen

De NEN-EN-normen worden (on)regelmatig herzien op basis van nieuwe inzichten en ongevallenanalyses. Sommige normen zijn echter relatief oud en sluiten niet altijd meer volledig aan op het huidige bewegingsonderwijs. De beweegcultuur ontwikkelt zich sneller dan de normgeving, waardoor nieuwe beweegvormen en sporttrends en daarbij horend toestelgebruik soms niet gedekt zijn door bestaande normen.

Mag een toestel afwijken van de norm?

Ja, dat mag, een norm is immers geen wet. De fabrikant moet dan echter wel kunnen aantonen dat het toestel desondanks minstens een gelijkwaardig veiligheidsniveau biedt. Dit kan bijvoorbeeld door een uitgebreide risicobeoordeling, testresultaten of technische onderbouwing. Ook de context van gebruik is belangrijk: kleine afwijkingen van de norm die geen veiligheidsrisico vormen bij normaal onderwijsgebruik, kunnen worden geaccepteerd, vooral als het toestel verder goed wordt onderhouden.

Een inspecteur zal bij het beoordelen van een toestel dat technisch afwijkt van de norm, een risico-inschatting maken, mede gebaseerd op de context van gebruik. Als de afwijking van de norm geen invloed heeft op de veiligheid bij het beoogde gebruik, kan het toestel worden goedgekeurd. Uiteindelijk blijft het de verantwoordelijkheid van de eigenaar/beheerder om een onderbouwde afweging te maken om een toestel dat afwijkt van de norm al dan niet in gebruik te houden.

Verschil tussen inspecteren en keuren

De termen ‘inspecteren’ en ‘keuren’ worden nog wel eens door elkaar gebruikt. Het zijn echter twee verschillende processen met verschillende doelstellingen en juridische status. Bij inspecteren gaat het om het systematisch onderzoeken en beoordelen van de staat van de sportinventaris, waarbij de bevindingen worden vastgelegd in een rapport met aanbevelingen. Hiervan is sprake bij een inspectie- en onderhoudsovereenkomst.

Bij keuren gaat het om toetsen van een toestel aan wetgeving. Dit is bijvoorbeeld het geval bij speeltoestellen. De veiligheid van attracties en speeltoestellen is geregeld via het Warenwetbesluit attractie- en speeltoestellen 2023. De eisen gelden voor toestellen in speeltuinen, op schoolpleinen of in attractieparken. Een keuringsinstelling (AKI) wordt aangewezen door de minister van VWS. Deze AKI bekijkt of een toestel voldoet aan de wettelijke eisen en normen en of het veilig gebruikt kan worden. Keurt de AKI een toestel goed? Dan levert ze een certificaat van goedkeuring en een merk van goedkeuring.

Voor conventionele toestellen als turnbank, springkast of matten geldt geen wettelijke keuringsverplichting. Enige uitzondering betreffen elektrisch bedienbare toestellen die onder Machinerichtlijn (2006/42/EG) vallen. De producent moet de keuring laten uitvoeren en mag het toestel pas in een accommodatie aanbrengen als het is goedgekeurd. Een school of gemeente heeft hierin geen rol, zij kunnen hooguit het certificaat opvragen bij de leverancier.
Voor de meeste toestellen geldt dus geen wettelijke keuringsplicht. Vanwege de algemene zorgplicht is een periodieke inspectie wel verplicht.

GPSR-wetgeving versus NEN-EN-normen

Sinds december 2024 is de General Product Safety Regulation (GPSR) van kracht. Deze heeft als doel de productveiligheid in Europa te verbeteren en te

harmoniseren. De verhouding tussen GPSR-wetgeving en NEN-EN-normen voor gym- en sporttoestellen creëert soms verwarring in de praktijk. De GPSR-wetgeving stelt algemene veiligheidseisen aan (consumenten)producten, terwijl NEN-EN-normen specifieke technische specificaties voor sportinventaris betreffen.

GPSR-wetgeving vereist dat producten veilig zijn voor het voorzienbare gebruik, wat betekent dat fabrikanten en importeurs moeten waarborgen dat sporttoestellen geen gevaar opleveren bij normaal gebruik. Deze wetgeving heeft een bredere scope dan alleen technische specificaties.

NEN-EN-normen daarentegen geven gedetailleerde richtlijnen voor de constructie, materialen en prestaties van sporttoestellen zelf. De technische veiligheid volgens NEN-EN-normen vormt de basis voor het voldoen aan de GPSR.

Verantwoordelijkheden: vakleerkracht versus accommodatie-eigenaar

Als vakleerkracht lichamelijke opvoeding heb je een belangrijke verantwoordelijkheid voor de veiligheid van je leerlingen. Daarom is alertheid op veilige en deugdelijke toestellen door een visuele controle een onderdeel van professioneel handelen van de vakleerkracht. Checken van bevestigingen van bijvoorbeeld ringstellen en het melden van gebreken (als je ziet dat een springdoek van een minitramp gescheurd is, zet je deze niet in) hoort daarbij. Daarnaast is het belangrijk dat je leerlingen instrueert over veilig gebruik en het handhaven van veiligheidsregels.

De eigenaar van de sportaccommodatie (vaak de school of gemeente) heeft een andere, maar even belangrijke verantwoordelijkheid. Deze moet zorgen voor regelmatige professionele inspecties en ervoor zorgen dat onderhoud en reparaties tijdig worden uitgevoerd. Onderdeel van een veilige werkomgeving betekent ook het tijdig vervangen van afgeschreven toestellen om veilig gebruik te borgen. Daarbij is het raadzaam om afgekeurd materiaal uit de zaal te verwijderen zodat oneigenlijk gebruik voorkomen wordt. Uitgesteld onderhoud kan leiden tot grotere veiligheidsrisico's en hogere kosten. Ook moet de accommodatie-eigenaar ervoor zorgen dat alleen gekwalificeerd personeel inspecties uitvoert en dat er adequate verzekeringen zijn.

Oneigenlijk gebruik levert extra risico op

De onderwijsinstelling als werkgever heeft een zorgplicht jegens zowel personeel als leerlingen om kwalitatief onderwijs te geven vanuit de maatschappelijke opdracht van de school. Dit betekent het faciliteren en ondersteunen van veilig werken door het beschikbaar stellen van adequate inventaris en het implementeren van veiligheidsprotocollen (met daarin ook een procedure rondom het melden en oplossen van gebreken). Borging hiervan moet nog extra vastgelegd worden in een gebruikersovereenkomst.

De scheiding van verantwoordelijkheden is helder: de eigenaar van de accommodatie zorgt voor structureel onderhoud en professionele inspecties, de werkgever zorgt dat dit ook daadwerkelijk gebeurt en dat er sprake is van een deugdelijke inventaris en een veilige en gezonde werkomgeving. De vakleerkracht draagt zorg voor veilig gebruik van de materialen, is alert op gebreken en meldt deze.

Aansprakelijkheid bij ongevallen

Bij ongevallen met sportinventaris wordt de aansprakelijkheid bepaald door verschillende factoren en omstandigheden van de situatie. Allereerst wordt onderzocht of er sprake is van een gebrek aan de inventaris zelf, nalatigheid in onderhoud of inspectie, of ondeskundig gebruik.
De eigenaar van de accommodatie kan aansprakelijk worden gesteld als wordt bewezen dat er nalatigheid is geweest in het onderhoud, de inspectie, of de repartie/vervanging van inventaris. Dit geldt vooral wanneer gebreken bekend waren of hadden moeten zijn bij normale zorgvuldigheid.

Is onveiligheid van een toestel bekend bij de werkgever dan zal de vakleerkracht opdracht (moeten) krijgen dergelijk ondeugdelijk materiaal niet te gebruiken. De werkgever is immers primair aansprakelijk bij ongevallen in de gymles. Blijft de leraar dit materiaal desalniettemin gebruiken dan kan er sprake zijn van opzettelijk en/of roekeloos handelen en daarmee van persoonlijke aansprakelijkheid.

Bij oneigenlijk gebruik en/of inzet van afgekeurde sportinventaris ligt de aansprakelijkheid genuanceerder. Twee voorbeelden:

1. De vakleerkracht gebruikt materiaal op een andere manier dan waarvoor het bedoeld is (oneigenlijk gebruik). Oneigenlijk gebruik is het gevolg is van ontwikkelingen binnen het vak waardoor er sprake is van ander gebruik dan waarvoor toestel ontwikkeld is. De lesgever kan onderbouwen waarom gekozen is voor een bepaald arrangement (met verwijzing naar het vakwerkplan) , welke veiligheidsmaatregelen genomen en welke lesopdrachten gegeven zijn. Hier zal niet snel sprake zijn van aansprakelijkheid, omdat het bij de professionele vrijheid van

de lesgever past. Zie ook het artikel 'Oneigenlijk gebruik van sportmateriaal, hoe erg is dat?' in LO Magazine 1, 2024. Scan of download ***hier***

2. Als leerlingen bewust en tegen instructies in sportinventaris verkeerd gebruiken, is er niet direct sprake van aansprakelijkheid van de vakleerkracht. Let wel op dat er van een leerkracht wel verwacht wordt dat hij tijdig ingrijpt bij verkeerd gebruik of niet houden aan instructies.
   Het is sowieso raadzaam om incidenten en gebreken consequent te melden en toestellen gedocumenteerd buiten gebruik te stellen wanneer veiligheidsrisico's bestaan.

De school draagt aansprakelijkheid voor het faciliteren van veilig onderwijs en het implementeren van adequate veiligheidsprocedures. Een goede verzekering en heldere protocollen (bijvoorbeeld hoe tussentijdse gebreken melden en/of incidenten vastleggen) zijn hierbij essentieel.

Verschillende uitkomsten bij inspectie

Het komt regelmatig voor dat verschillende inspectie-organisaties op basis van dezelfde norm tot verschillende uitkomsten komen. Reden:

- Organisatie A kiest ervoor de norm letterlijk toe te passen. Elke afwijking van de norm wordt als een gebrek aangemerkt. Deze benadering geeft duidelijkheid, maar houdt geen rekening met de praktische context van gebruik.
- Organisatie B interpreteert de norm vanuit context van het daadwerkelijke gebruik. Er wordt rekening gehouden met o.a. de intensiteit van gebruik, type gebruikers en de specifieke risico's in de onderwijsomgeving.

De contextuele benadering van organisatie B kan leiden tot verschillende conclusies met organisatie A bij identieke technische bevindingen. Daarnaast speelt risicoafweging een rol. Verschillende organisaties kunnen dezelfde afwijking anders beoordelen wat betreft het veiligheidsrisico. De ene ziet een cosmetisch gebrek, terwijl een ander hetzelfde gebrek als potentieel veiligheidsrisico classificeert, omdat de letter van de norm gevolgd wordt.

Bij elke inspectie is een veilige sportinventaris het uitgangspunt, maar het letterlijk hanteren van de norm levert over het algemeen meer adviezen op voor reparatie en/of vervanging dan bij inspectie op basis van context en risicoafweging. Dit kan leiden tot aanzienlijke kostenverschillen tussen verschillende inspectie-organisaties.

Een inspectie-organisatie voert in opdracht van de eigenaar/exploitant van een sportaccommodatie de inspectie uit en geeft in een rapportage zijn bevindingen weer. Dit biedt de eigenaar houvast bij het veilig houden van de werkomgeving. De eigenaar maakt, bij voorkeur in overleg met de vakleerkracht, altijd zelf de keuze welke adviezen van de inspecterende instantie wel of niet worden opgevolgd, rekening houdend met de veiligheidsurgentie, specifieke onderwijssituatie en beschikbare middelen.

Mogen inspectieresultaten worden genegeerd?

Een eigenaar van een sportaccommodatie mag juridisch gezien inspectieadviezen negeren, aangezien inspectierapporten over het algemeen geen wettelijk bindend karakter hebben. Maar dit is mogelijk onverstandig en kan in strijd zijn met de wettelijke zorgplicht uit de Arbo-wet. Deze wet verplicht werkgevers en eigenaren om een veilige werk- en leeromgeving te bieden.

Het is daarom verstandig om inspectieadviezen niet zomaar te negeren, maar een gedegen afweging te maken. Vraag toelichting van de inspecterende organisatie als zaken onduidelijk zijn. Documenteer de beweegredenen voor het wel of niet opvolgen van adviezen, overleg met de vakleerkracht over de praktische risico's, en overweeg een second opinion bij twijfel over de proportionaliteit van het advies. Dit toont aan dat er zorgvuldig is nagedacht over de veiligheidssituatie.

Conclusie

Er is sprake van een verantwoordelijkheidsverdeling: de eigenaar (gemeente of school) is verantwoordelijk voor deugdelijke inventaris en zaal en regelmatige inspecties en vervanging van defect materiaal. Vakleerkracht is verantwoordelijk voor veilige lessen en mag uitgaan van een deugdelijke en veilige werkomgeving, waar natuurlijk een alertheid voor juist en veilig gebruik van materiaal deel van uitmaakt.

Aandachtspunten

Voor jou als vakleerkracht: Signaleer je een gebrek, geef dat door aan de werkgever en wees alert op opvolging van gebreken. Gebruik geen defecte materialen en zorg voor een veilig gebruik van materialen.

Voor de school/accommodatie-eigenaar: Zorg voor een RI&E waarin de gymzaal is opgenomen en zorg dat er een plan van aanpak ligt om risico's te beperken en defecten te verhelpen. Zorg voor regelmatige professionele inspecties door erkende bedrijven, voer aanbevolen reparaties direct uit en maak een gedegen afweging als afgeweken wordt van adviezen uit de inspectie-rapportage. Plan preventief onderhoud om problemen voor te zijn, stel afgekeurde toestellen direct buiten gebruik en investeer in adequate verzekeringen en financiële planning.

Veiligheid is geen momentopname, maar een continu proces. Door samen de verantwoordelijkheid te nemen, kunnen we ervoor zorgen dat sport en bewegen voor leerlingen niet alleen leuk en uitdagend blijft, maar vooral ook veilig. ●

Contact
Erik.spiegelenberg@nijha.nl
Erik Spiegelenberg heeft de Calo (bewegingsonderwijs) afgerond en is nu beweegspecialist bij Nijha
Foto's
Nijha
Kernwoorden
veiligheid, sportinventaris, inspecteren, keuren, NEN-EN-normen, RI&E